

Hóhányó. Ez a szó nem szerepel az eddig szótározott jassz-szavak között, de az úgynevezett „pesti nyelv“ újabban mind gyakrabban használja. Többfelé érdeklődtem utána és a legtöbb alkalommal azt a választ kaptam, hogy használatos szó. A jelentését körülbelül így lehetne meghatározni: 'akinek a szavára nem lehet adni', 'hazudozó', 'szélhámós', 'széltoló', 'minden hájjal megkent'. Tekintettel arra, hogy a *hóhányó* az irodalmon kívül álló szó, amit nem köt semmiféle norma, a jelentése is ingadozik.

Honnan ered a *hóhányó*? Eredeti, tréfás magyar termék? Ennek elieszél, hogy a hóhányás mestersége nem alkalmas az ilyen ízetlen elferdítésre. Semmi társadalmi ok nincs rá, hogy a *hóhányó* 'szélhámós'-t jelentsen. Ilyen esetben másra nem lehet gondolni, mint a német tolvajnyelvre. A *hó* német neve: *Schnee*. Ez már megvan a magyar jassz-nyelvben (*sné*) és a német tolvajnyelvben is, más jelentéssel persze, mint a német köznyelvben. Íme a magyar jassz idevonatkozó adatai:

Jenő Sándor és Vető Imre, A magyar tolvajnyelv szótára [Bp. 1900]: *sné* 'ing'. — A tolvajnyelv szótára, kiadja a budapesti államrendőrség [Bp. 1911] *Schnee* [ejtése: sné], *schneeweiss* [ejtése: snéveisz] 'ing'. — Szirmay István és Balassa József, A magyar tolvajnyelv szótára [Bp. 1924] *sné* 'ing'.

Ennek a *sné* 'ing' jassz-szónak eredetije a német tolvajnyelvben található meg. Előfordulásait, kronologikus sorrendben, Friedrich Kluge-nak — sajnos index nélkül maradt — nagy forrásgyűjteményéből (Rotwelsches Quellenbuch, 1901) idézhetem. — Andr. Hempel, Spitzbubensprache (1687): 'weisse Leinwand' *weisser Schnee*; 'Leineweber' *Schneepflanzer* (Kluge, 1901, 168–9). — Das Rothwelsche Lexicon (Dresden, 1726): 'weise Leinwand' *weisser Schnee* (Kluge, 1901, 188). — Basler Glossar (1733): 'leinenes Tuch' *Schnee* (Kluge, 1901, 202). — Actenmässige Nachricht von einer Diebsbande (Hildburghausen, 1753): *Schnee* 'das weisse Wachs' (Kluge, 1901, 231). — Rud. Frölich, Die gefährlichen Klassen Wiens (Wien, 1851): *Schnee* 'die weisse Leinwand', 'die Wäsche'; *ein Stück Schnee* 'ein Stück Leinwand' (Kluge, 1901, 411). — További adatok: 1. a bécsi rendőrség szótárában (Wörterbuch der Kochemersprache, Wien, 1854): *Schnee* 'Leinwand', 'Papier', 'Wäsche'. — 2. Avé-Lallemant (Das deutsche Gaunerthum, 1862, IV, 602): *Schnee* 'Papier', 'Papiergeld', 'Silbergeld', 'Leinwand', 'Wäsche', 'bes. Halstuch', 'Schnupftuch'. — 3. A szó még 1922-ben is él a bécsi alvilág nyelvében (W. Polzer, Gauner-Wörterbuch) tanúsága szerint: *Schnee* 'alles Weisse, z. B. Papier, Wäsche, Silbergeld, Leinwand u. dgl.'

Az eddigi adatok csupán azt bizonyítják, hogy a pesti *hóhányó* első szavának (*hó*, német köznyelvben *Schnee*) a német tolvajnyelvben a 'fehér

dolog', 'fehérenemű' jelentésű *Schnee* felel meg, amit a magyar jassz is atvett (*sné*). De még mindig nem jutottunk el a hóhányó eredetéhez.

A pontos, megfelelő már a bécsi rendőrség idézett szótárában (1854) megvan, bécsi szónak jelezve: *Schnee-Schaufler* [eredeti jelentés: 'hólapátoló'] 'Bienenkörbe-Dieb' ['méhkas-tolvaj'], 'Hängestätte-Dieb' ['ruha-, fehérenemű-akasztóhely tolvaja']. — Avé-Lallemant nagy monografiájában (i. h.): *Schneeschaufler* [eredeti jelentés 'hólapátoló'] 'Waschedieb' ['fehérenemű-tolvaj']. Polzernál (i. m. 1922): *Schneeschaufler* 'Wäshedieb'.

A hóhányó-nak megfelelő német köznyelvi *Schneeschaufler* ['hólapátoló'] tehát 1854 óta a német tolvajnyelvben 'fehéreneműtolvaj'-t jelent. Ebből a jelentésből könnyen lehetett a pesti nyelv hóhányó 'szélhámos' szava, csak le kellett fordítani a szóképet, amely aztán némi jelentésváltozáson ment át. Az a társadalmi réteg, amely ma használja a hóhányó-t, már nem tartja fontosnak, hogy a fehéreneműtolvajt külön szóval jelölje meg, mint régebben az alvilág tette. Megelégszik azzal, hogy a szót általánosabban, de azért megbélyegzett tulajdonságok tréfás, jasszos megjelölésére használja.

Az is lehetséges, hogy a hóhányó rotwelsch megfelelőjének *Schnee* szava az idők folyamán negáló, pejoráló szóvá fejlődött. Erre egyelőre csak egy bizonyítékot tudok fölhozni: a *Schneemurer* 'blinder Lärm' ['vaklárma'] német tolvajnyelvi szót, amely a *Murer* 'Lärm' ['lárma'] szóval szemben a főjelentés hamisságát, képzeleti voltát állítja elénk. (Hasonló a viszony a *betyár* és a *kapcabetyár* között, amiről más alkalommal szeretnék szólni.) A hóhányó ezek szerint 'nem igazi, nem komoly munkás'-t jelentett volna eredetileg. De megtörténhetett, hogy mindkét rotwelsch-motivum keveredett a magyar-jassz hóhányó létrejöttében. Így lett a 'fehérenemű-tolvaj' és az 'ál-munkás' *Schnee*... szavából a 'szélhámos' hóhányó.

Az a lehetőség sincs kizárva, hogy a hóhányó a közismert és ősi héber eredetű *hóhem* 'okos', 'ügyes', 'fortélyos' tréfás elferdítése a *Schneeschaufler* 'hóhányó' (= 'fehéreneműtolvaj') szószerinti értelmének hatása alatt.

Zolnai Béla